

10. רבי אלעזר והמכוער (בבלי תענית, כ ע"א-ע"ב)

בסיפור שלפנינו לא הסתפקנו בהבאת נוסח אחד, מכיוון שיש הבדלים משמעותיים בין הנוסחים בהתרחשות האירועים, הבדלים המשפיעים על גיתוח הספרותי של הסיפור.

נוסח א (על פי כתב יד מינכן 140 וכתב יד תימני שביד הרב הרצוג, ירושלים)

1 מעשה ברבי שמעון בן אלעזר שבא ממגדל גדר מבית רבו,

והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת הים,

והיה שמח שמחה גדולה שלמד תורה הרבה.

גודמן לו אדם אחד שהיה מכער ביותר!

5 אמר לו: ריקה, שמא כל בני עירך מכערין כמותך?

אמר לו: לך אמר לאמן שעשני, כמה מכער כלי זה שעשית.

כיון שידע בעצמו שחטא, ירד מן החמור ונשתטח לפניו,

אמר לו: נענית לך, מחל לי.

אמר לו: איני מוחל לך עד שתלך

10 ותאמר לאמן שעשני: כמה מכער כלי שעשית.

והיה מטייל אחריו בחצי מיל.

כיון שהגיע לעירו יצאו אנשי עירו לקראתו.

אמרו לו: שלום עליך רבי.

אמר להם: למי אתם קוראין רבי?

15 אמרו לו: לזה שמטייל אחרך.

אמר להם: אם זה רבי — כמותו אל ירבו בישראל.

אמרו לו: מפני מה?

אמר להם: כך עשה וכך עשה לי.

אמרו לו: אף על פי כן, מחל לו.

20 אמר להם: הריני מוחל לו, ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן.

מיד נכנס רבי שמעון בן אלעזר לבית המדרש

ודרש: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז.

1 בכתבי יד אחרים נוסף כאן "שלום עלך רבי. ולא החזיר לו".

נוסח ב (על פי דפוס וילנה)

1 מעשה שבא רבי אלעזר בן רבי שמעון ממגדל גדור מבית רבו

והיה רכוב על חמור ומטייל על שפת נהר ושמח שמחה גדולה

והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה

גודמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר

5 אמר לו שלום עליך רבי

ולא החזיר לו

אמר לו ריקה כמה מכוער אותו האיש שמא כל בני עירך מכוערין כמותך

אמר לו איני יודע אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית

כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו

10 ואמר לו נענית לך מחול לי

אמר לו איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני

ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית

היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו

יצאו בני עירו לקראתו

15 והיו אומרים לו שלום עליך רבי רבי מורי מורי

אמר להם למי אתם קורין רבי רבי

אמרו לו לזה שמטייל אחרך

אמר להם אם זה רבי אל ירבו כמותו בישראל

אמרו לו מפני מה

20 אמר להם כך וכך עשה לי

אמרו לו אף על פי כן מחול לו שאדם גדול בתורה הוא

אמר להם בשבילכם הריני מוחל לו ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן

מיד נכנס רבי אלעזר בן רבי שמעון

ודרש לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז.

Y. Fraenkel, Paronomasia in Aggadic Narratives, Scripta Hierosolymitana 27 (1978), pp. 42-51.

כעת בעברית: י' פרנקל, סיפור האגדה — אחדות של תוכן וצורה, הקיבוץ המאוחד, 2001, עמ' 189-197.

י' ברקאי, הסיפור המיניאטורי, ירושלים מכון שוקן, תשמ"ו, עמ' 43 ואילך.

י' רוזנסון ומ' כ"ץ, שבילי אגדה א (תשנ"ט), עמ' 8-14.

א' שונאן, "אין מים אלא תורה" נהרות ובארות מים בסיפורים על חכמים". "כאפיקים בנגב" על המים במקרא ובספרות חז"ל, חוג בית הנשיא לתנ"ך ולמקורות ישראל, יג, תשנ"ח, עמ' 25-38.

א' קוסמן, "ריקה כמה מכוּעַר אתה!", הארץ, ט"ז בתשרי תשנ"ח, (17.10.97), עמ' 27.

11. רבי ינאי והרוכל (ויקרא רבה, פרשה טז ב)

בסיפור שלפנינו הבאנו את חלקו האחרון של הסיפור בשני נוסחים, מכיוון שיש הברלים משמעותיים ביניהם, המשנים את הניתוח הספרותי של הסיפור.

התרגום מארמית

- 1 מְעֵשָׂה בְּרוּכָל אֶחָד שְׁהָיָה מְחֹזֵר פְּעִירוֹת הַסְּמוּכוֹת לְצַפּוּרֵי
- 2 וְהָיָה מְכַרְיוֹ וְאוֹמֵר "מִי שְׂרוּצָה לְקָנוֹת סָם חַיִּים יָבֹוא וְיִקָּח".
- 3 נִכְנָם לְעִיר עֶכְבְּרָא,¹ נִתְקַרֵב לְבֵיתוֹ שֶׁל רַבִּי יַנְיָא.
- 4 הָיָה יוֹשֵׁב וּפּוֹשֵׁט² בְּמַרְקְלֵינוּ, שָׁמַע אוֹתוֹ מְכַרְיוֹ "מִי שְׂרוּצָה לְקָנוֹת סָם חַיִּים".
- 5 הִשְׁקִיף עָלָיו רַבִּי יַנְיָא, אָמַר לוֹ: "בּוֹא, עֲלֵה לְכָאן, מְכוֹר לִי".
- 6 אָמַר לוֹ: "לֹא אֶתָּה צָרִיד לוֹ — לֹא אֶתָּה וְלֹא שְׂבָמוֹתְךָ".
- 7 הִטְרִיחַ עָלָיו.³
- 8 עָלָה אֶצְלוֹ,
- 9 הוֹצִיא לוֹ תְּהֵלִים,
- 10 הִרְאָה לוֹ פְּסוּק "מִי הָאִישׁ הִחְפֵּץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב" (תהלים לה, יג),
- 11 מָה כָּתוּב אַחֲרָיו "נִצֵּר לְשׁוֹנֵךְ מֵרַע וּשְׁפָתֶיךָ מִדְּבַר מְרֻמָּה.
- 12 סוּר מֵרַע וַעֲשֵׂה טוֹב בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרַדְּפֵהוּ" (שם שם יד-טו).

נוסח ב ⁵	נוסח א ⁴
אָמַר רַבִּי יַנְיָא:	אָמַר רַבִּי יַנְיָא:
אָף שְׁלֵמָה מְכַרְיוֹ וְאוֹמֵר	כָּל יָמֵי הַיִּיְתִי קוֹרָא אֶת הַמְּקַרָּא הַזֶּה
"שׁוֹמֵר פִּי וְלִשְׁוֹנוֹ שׁוֹמֵר מְצֻרוֹת	וְלֹא הַיִּיְתִי יוֹדַע הֵיכָן הוּא פְּשׁוּט,
נִפְשׁוּ" (משלי כא, כג).	עַד שֶׁבָּא רוּכָל זֶה וְהוֹדִיעַנִי
אָמַר רַבִּי יַנְיָא:	"מִי הָאִישׁ הִחְפֵּץ חַיִּים".
כָּל יָמֵי הַיִּיְתִי קוֹרָא הַפְּסוּק הַזֶּה	אָמַר רַבִּי חַנְיָא:
וְלֹא הַיִּיְתִי יוֹדַע הֵיכָן הוּא פְּשׁוּט,	אָף שְׁלֵמָה מְכַרְיוֹ וְאוֹמֵר
עַד שֶׁבָּא רוּכָל זֶה וְהוֹדִיעַנו	"שׁוֹמֵר פִּי וְלִשְׁוֹנוֹ שׁוֹמֵר מְצֻרוֹת
"מִי הָאִישׁ הִחְפֵּץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים	נִפְשׁוּ" (משלי כא, כג)
לְרֵאוֹת טוֹב".	שׁוֹמֵר מְצֻרַעַת נִפְשׁוּ.